

Σεπτέμβριος 1982
Μαργαρίτα Χρυση

ΜΕ ΤΗΝ ΕΥΚΑΙΡΙΑ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ ΤΟΥ ΑΡΑΓΚΟΝ -
Ο ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ ΚΑΙ Ο ΜΑΧΗΤΗΣ
ΠΑΝ. ΠΑΙΟΝΙΔΗ.

Το περασμένο Φθινόπωρο όταν ο Λουΐ Αραγιόν γιόρταζε τα 85χρονα του έγραφα σε κάποιο φίλο στο Λονδίνο και ζήτησα να μου βρει αγγλικές μεταφράσεις έργων του. Σε λίγο ήρθε στα χέρια μου ένα πακέτο με τον "Χωριό του Παρισιού", ενός από τα πρώτα βιβλία του Αραγιόν (1926) σ' έκδοση του "Πιλιαντόρ" (1980). Φανταστείτε όμως την έκπληξη μου όταν στον πρόλογο του βιβλίου αναφέρονταν, ότι ο Αραγιόν είχε ... πεθάνει το 1966!

Επεσήμανα φυσικά με γράμμα μου προς το Εκδοτικό την απαραίτητη γιάφρα πήρα μάλιστα κι' απάντηση με απολογία δεν είναι αυτό όμως που έχει σημασία. Σημασία για μένα είχε ^{όχι} πολύ υπεύθυνος τρόπος αντίρρησης ενός συγγραφέα του αναστήματος του Αραγιόν από ένα γνωστό αγγλικό εκδοτικό οίκο, που βιάστηκε να τον θάψει 16 χρόνια πριν από τον θάνατο του!

Είναι γεγονός ότι ο Αραγιόν αντιμετώπιστηκε εν όσω ζούσε περισσότερο ίσως από πολλούς άλλους από θέσεις στενά κομματικές, κτύπηθηκε με καιεντρέχεια από τους ~~εχθρούς~~ ^{εχθρούς} σαν ένας επικίνδυνος ταξικός εχθρός. Είναι χαρακτηριστικό ότι όταν τον Οκτώβρη τιμούνταν το Ιωβιλαίο του Αραγιόν εξαπολύθηκε μια τέτοια καιόββυλη επίθεση ενάντια στους οργανωτές των γιορτασμών, που ανάγκασε τον Ζαν Ριστάτ, γνωστό ποιητή και διευθυντή του λογοτεχνικού περιοδικού του ΚΚ Γαλλίας "Ντιγράφ" να πάρει τον λόγο στην "Ουμανιτέ" και να υπερασπίσει μια δόξα ολδιληρης της Γαλλίας, που ειείνες τις μέρες ήταν φανερό πια ότι έφευγε.

Αιόμη όμως και μετά τον θάνατο του όταν το μεγάλο κενό, που άφησε πίσω του ανάγκαζε τους πάντες να τον τοποθετούν ειεί όπου ανήκε δικαιοματινά βγήκε το λεγόμενο "Κόμμα των Νέων Δυνάμεων", ^{μια νεοφασιστική ομάδα για ανάσπωση, του ήλιου} από μιας πλευράς ένα μνημόσυνο που θα το χάρηκε ο μαχητής, ο Κομμουνιστής Αραγιόν.

"Οι λέξεις, έλεγε η ανακίωση, μας λείπουν σήμερα για να διαδηλώσουμε την χαρά μας. Δεν είμαστε απ'ειείνους τους φιλελεύθερους που θα χύσουν κροκοδείλια δάκρυα για τον θάνατο ενός Αντιχάλλου.... Μετά από τον θάνατο του Μεντές Φράνς και του Μπρέζνιεφ προαναγγέλεται πράγματι ένας ωραίος χειμώνας για τους εθνικίφρονες".

Τους βέβηλους τους έβαλε αυτή την φορά στην θέση τους ο ίδιος ο Γάλλος Πρωθυπουργός με επιστολή του προς την ΚΕ του ΚΚΓ στην οποία υπογράμμιζε το μέγαλειο ειείνου που είχε φύγει, ειείνου που ήταν και συγγραφέας και μαχητής του Κόμματος, ειείνου που ήταν και τα δυό στην ζωή και παρέμεινε και τα δυό στον θάνατο.

Προηγούμενα αμέσως μετά τον θάνατο του Αραγιόν ο Φρανσουά Μιττεράν είχε δηλώσει, ότι η Γαλλία θρηνούσε την απώλεια ενός από τους πιο μεγάλους συγγραφείς της. "Η μαγεία της ποίησης του, προσθετε, και η δύναμη του έργου του τον τοποθετούν στην πρώτη γραμμή της εθνικής μας λογοτεχνίας...".

... Έτσι όπως έρχονταν τις πρώτες ειεινες μέρες του βαρειού πένθους οι δηλώσεις και τ'αφιερώματα στον Αραγιόν μ'ειεινους τους βαρύγδουπους επαίνους θυμήθηκα τα λόγια του μελετητή του έργου του σιηνοθέτη Μπρούνο Καρλούτσι το περασμένο καλοκαίρι. "Σύντομα θα υπάρξει έιρηξη ενδιαφέροντος για τον Αραγιόν".

Είχαμε συναντηθεί στο "Χοτέλ Ρεζιτάνς", πλάι στην Τουλών, όπου είχαμε πάει ύστερα από πρόσκληση του Αραγιόν για να μείνουμε μαζί του μερικές μέρες και βρεθήκαμε ανάμεσα σε συνεργείο που ετοίμαζε μεγάλο πρόγραμμα - αφιέρωμα στα 85 χρόνια του, που θα παρουσιάζονταν στην γιορτή της "Ουμανιτέ".

Ο Καρλούτσι είχε ασχοληθεί παλαιότερα ιδιαίτερα με την ποίηση του Αραγιόν αναβάζοντας στην σιηνή τον "Καθρέπτη του Αραγιόν", ένα πρωτότυπο διάλογο του ποιητή με τα νιάτα.

Άξονας του αφιερώματος ήταν το "Τεάτερ Ρομάν", το τελευταίο μυθιστόρημα του Αραγιόν, πούχε κυκλοφορήσει το 1977, που θεωρείται κορυφή της δημιουργίας του και κλειδί στην ερμηνεία του συνολικού του έργου. Θέτει το "Τεάτερ Ρομάν" και συζητά προβλήματα της φθοράς των λέξεων, το πρόβλημα του θανάτου.

Στα διαλείμματα των γυρισμάτων όταν σταματούσαν οι κάμερες να κινηματογραφούν, το πρόσωπο κυρίως και τα χέρια του Αραγιόν όταν διάβαζε και μιλούσε, πλεύριζα τον Καρλούτσι και προσπαθούσα να πάρω όσα περισσότερα μπορούσα.

Θεωρούσε τον Αραγιόν τον κατ' εξοχή ειφραστή του 20 ου αιώνα με την έννοια του ότι αντικαθρεπτιζεται στο έργο του η ιστορική πορεία του αιώνα σ'όλες τις αντιθέσεις της. Η ποίηση του Αραγιόν, τόνιζε, είναι πάντα ένα βήμα μπροστά!

Έβλεπε τον Αραγιόν τον καλύτερο "ιστορικό" του αιώνα με την έννοια που και οι Στεντάλ - Μπαλζάνι υπήρξαν οι καλύτεροι "ιστορικοί" του 19ου αιώνα. Τον έβλεπε σαν τον τελευταίο των μεγάλων γιατί διέθετε μια τόλμη καταπληκτική ν'ανοίγει καινούριους δρόμους.

Μας θύμισε ο Καρλούτσι την "Μεγάλη Βδομάδα", που όταν κυκλοφόρησε το 1958 προκάλεσε πραγματικό σάλο. Πολλοί τότε είπαν απορήσει πως μπόρεσε ο Κομμουνιστής Αραγιόν να στρέψει την προσοχή του ~~μετά~~ από την καυτή ζώνη των ημερών εκείνων και να πάει προς τα πίσω, στην Αυλή του Λουδοβίκου, το 1815, πώς έκανε ήρωες τους μοναρχικούς αξιωματούχους έτσι όπως τους κυνηγούσαν οι στρατιώτες του Ναπολέοντα.

Κι' η απάντηση του Αραγιόν ήταν: "Αν δεν ήμουνα Κομμουνιστής δεν θα μπορούσα να γράψω την "Μεγάλη Βδομάδα".

Και μπήκε σεπολεμική για να υπερασπιστεί το έργο του, για να επεξηγήσει τις θέσεις του και απ' εκείνη την πολεμική αποιδίωσε πολλά η δοκιμιογραφία.

Είχα μαζί μου εκείνες τις αξέχαστες μέρες τ "Ανοιχτά Χαρτιά" ένα από τα τρία βιβλία του Αραγιόν που μεταφράστηκαν στα Ελληνικά (τάλλα δυό είναι "Οι Καμπάνες της Βασιλείας" και "Ο χωριάτης του Παρισιού") και ξαναμελέτησα τις σελίδες εκείνες που αναφέρονταν στο επίμαχο θέμα αλλά και σε άλλα συναφή.

Εκεί στ'άρθρα και τις μελέτες που περιλαμβάνονται στο βιβλίο, συναντάμε σκέψεις για τον ρεαλισμό και τον σοσιαλιστικό ρεαλισμό, για το μυθιστόρημα και το μέλλον του μυθιστορήματος, εκεί ερχόμαστε αντιμέτωποι με το πάθος του Αραγιόν για την λεπτομέρεια, για την αλήθεια, για τον λαό και την παράδοση, για τα όνειρα.

Έβλεπε το μέλλο της τέχνης στην διαφορά και την αναμέτρηση των καλλιτεχνικών μεθόδων. Ο 20ος αιώνας τονίζει δεν είναι μόνο ο αιώνας της ατομικής βόμβας αλλά κι' εκείνος όπου το μυθιστόρημα γίνεται ένα γιγαντιαίο εγχείρημα ανάλογο με την επιστήμη. Κι' όπως η επιστήμη θα διέπεται από μια σταθερή αρχή επιτάχυνσης, όπως η εκείνη θα ξεφεύγει το μυθιστόρημα σιγά σιγά από τ'άτομα, θα τείνει προς εξειδικεύσεις, όπως κι' εκείνη θ'ανθίζει το μυθιστόρημα σε πάμπολλα αντίπαλα εργαστήρια σχηματίζοντας πολυάριθμες ομάδες μυθιστοριογράφων.

Ήταν από την φύση του ο Αραγιόν ένας φιλαρμόλογος.

Κι' αναφορικά με τη νέα τέχνη, επεξηγεί ότι αυτή θα είναι ένας καινούριος ρεαλισμός που δείχνει και το δέντρο και το δάσος και ξέρει γιατί το δείχνει. Θα είναι ένας ενεργητικός ρεαλισμός, που απέχει από την αντίληψη ή τέχνη για την τέχνη, ένας ρεαλισμός που έχει φιλοδοξία να βοηθήσει τον άνθρωπο, να φωτίσει την πορεία του, να γίνει πρωτοπορεία.

Ειδικότερα για τον Σοσιαλιστικό Ρεαλισμό, επεξηγεί ότι είναι η αντίληψη που οργανώνει τα γεγονότα μέσα στην τέχνη, που οργανώνει την λεπτομέρεια της τέχνης, που ερμηνεύει αυτή την λεπτομέρεια, της δίνει νόημα και δύναμη. Και προχωρώντας αιόμη πιο βαθειά και συγκρίνοντας με άλλες σχολές του παρελθόντος, τονίζει ότι ενώ οι προηγούμενες σχολές δεν μπορούσαν να ζήσουν παρά μόνο σε μια πολεμική καταδικάζοντας κάθε τι που δεν ήταν αυτές ο Σοσιαλιστικός Ρεαλισμός μπορεί να επωφεληθεί και απ' ότι γενιέται έξω απ' αυτόν. Και τούτο γιατί τελικός σκοπός του Σοσιαλιστικού Ρεαλισμού δεν είναι ο θρίαμβος ενός στυλ αλλά ο θρίαμβος μιας αντίληψης για τον κόσμο.

Αντικρύζοντας μ' αυτή την ευρύτητα προβλήματα γύρω από τα οποία γίνονταν οξείες συζητήσεις, ο Αραγιόν έδινε και απαντήσεις σε μια σειρά ερωτήματα βασανιστικά. Αναφερόμενος ιδιαίτερα σε επικρίσεις για την Σοβιετική λογοτεχνία, την οποία γνώριζε σε βάθος ομολογούσε ότι υπήρχαν οπωσδήποτε ανάμεσα της έργα άνισα. Υπάρχει όμως πρόσθετα, αιόμη και στην αδυναμία και την αδεξιότητα κάτι σαν λάμψη, υπάρχει το αντιφέγγισμα μιας πραγματικότητας που άλλαξε.

Κι' επεξηγούσε: Ο Σοσιαλιστικός Ρεαλισμός στηρίζεται σ' επιστημονική βάση γι' αυτό και η θεωρία μπόρεσε μερικές φορές να προηγηθεί απ' τα έργα.

Πίστευε πολύ ο Αραγιόν στην παράδοση, διειδικούσε αιέραιη την κληρονομιά του λαού του, αναζητούσε μάλιστα ρίζες της μεθόδου του Σοσιαλιστικού Ρεαλισμού και πριν από τον αιώνα μας, θαύμαζε τον Στεντάλ. Το πάθος του για την πραγματικότητα, για την λεπτομέρεια μέσα στην πραγματικότητα ήταν παροιμιώδες. Θα μπορούσε να γραφτεί ολόκληρη πραγματεία για τον τρόπο με τον οποίο συνέλεξε λ.χ. το υλικό του για την "Μεγάλη Βδομάδα", για το πόσα παλιά βιβλία ρούφηξε για να μπει μέσα στο κλίμα του 1815, για τις μελέτες πουκανε πάνω στις στολές των στρατιωτών εκείνης της περιόδου, αιόμη και γι' αυτή την αρχιτεκτονική των στρατώνων. Κι' όλα αυτά χωρίς να μετατρέπει την λεπτομέρεια σε αυτοσκοπό!

Ήταν από την φύση του ο Αραγιόν ένας βιβλιοφάγος.

Την μισή μου την ζωή, έλεγε, την πέρασα διαβάζοντας. Διάβαζα τα πάντα. Καταλόγους, ευρετήρια, ρειλάμες. Αν δεν είχα διαβάσει τόσα πολλά δεν θα είχα γράφει τόσα.

"Έγραφα, έλεγε ο Αραγιόν, 45 βιβλία για να γνωρίσω τον πραγματικό κόσμο και τον κόσμο των ονείρων, τις νευρές εποχές και τις ημέρες που ζω, για να είμαι ιστορικός στο μυθιστόρημα και μυθιστοριογράφος στην ιστορία και απόλυτος ποιητής".

Στο βάθος τόνιζε δεν είμαι πολύ μυθιστοριογράφος. Αυτό που υπάρχει σε μένα είναι ιδέες που πασιλίζω να τους δώσω σώμα, μια ανθρώπινη φυσιολογία. Και πρόσθετε: Έχω πάντα μια γενική θέση του πράγματος που καταπιάνομαι να φτιάξω χωρίς όμως να είμαι αιχμάλωτος ενός καθορισμένου σχεδίου.

Αυτό ακριβώς το ακαθόριστο του σχεδίου, η ρευστότητα του έδινε την δυνατότητα να χρησιμοποιεί τις παρενθέσεις σε βαθμό που κανένας άλλος δεν τις χρησιμοποίησε. Ο Καρλούτσι μούλεγε ειεί στην Τουλών όταν τον ρώτησα τι ερωτήσεις έθετε στον Αραγιόν και τι επεδίωκε να πάρει απ' αυτόν, πως την συνέντευξη δεν την έπαιρνε με τον παραδοσιακό τρόπο. Έδινε στον Αραγιόν απλώς κάτι να διαβάσει, ένα δικό του κείμενο, μονάχα μια λέξη, ένα κέντρισμα κι' ειείνος άρχιζε να μιλά και να ξετυλίγει όλο τον πλούτο και την σοφία της σιέφης του μέσα από συνειρμούς.

Και τούτο γιατί οι παρενθέσεις στο έργο του Αραγιόν έχουν ένα πλούτο μοναδικό, είναι φορτισμένες με μια ζωντανή διαλειπτική.

Αυτή η ιδιορρυθμία θα πρέπει να έχει τις καταβολές της στην σουρεαλιστική περίοδο της ζωής του Αραγιόν. Όπως είναι γνωστό ο Λουί Αραγιόν εξέδωσε το 1919 μαζί με τους Αντρέ Μπρετόν και Φιλίπ Σουπώ το περιοδικό "Λογοτεχνία", όργανο του Κινήματος Νταντά από το οποίο θα ξεπηδώσει ο σουρεαλισμός. Την περίοδο ειείνη έγραφε και το μυθιστόρημα του "Πανδράμα", ένα μυθιστόρημα σουρεαλιστικό. Τον σουρεαλισμό θα τον εγνωαταλείψει γύρω στο 30, μετά τα βιβλία "Διαρικής Κίνηση" (1926). "Ο Χωρικός του Παρισιού" (1926) και την "Πραγματεία Περί Ύφους" (1928) οπότε αρχίζει να γράφει μυθιστορήματα μ' έντονο κοινωνικό περιεχόμενο και με τον γενικό τίτλο "Ο πραγματικός κόσμος". Τότε, λέει, ασπάστημε την ρεαλιστική αντίληψη για την τέχνη, που ανταποκρίνεται στην γενική αντίληψη για τον κόσμο".

Στην σειρά του "Πραγματικού κόσμου" περιλαμβάνονται οι "Καμπάνες της Βασίλειας", οι "Όμορφες Συνοικίες", που πήραν το 1936 το βραβείο Ρενωντό, οι "Επιβάτες της στέγης της ταχυδρομικής άμαξας" και ο "Αυρηλιανός", που, όπως έλεγε υπήρξε η πιο σπουδαία προετοι-

μασία του μουσαμά για να γραφούν οι "Κομμουνιστές", που του πήρε τρία χρόνια να τους συμπληρώσει. Το μυθιστόρημα αυτό, που είναι πολύτομο και που παρεπιμπτόντως ο συγγραφέας του έλεγε πως θάπρεπε να μετονομαστεί σε "Κομμουνίστριες" γιατί οι γυναίκες είχαν την πρώτη θέση στην μάχη των μετόπισθεν στα χρόνια της γερμανικής κατοχής, έχει έντονο το αυτοβιογραφικό στοιχείο.

Όταν πρωτογνώρισα τον Αραγιόν μούκανε εντύπωση το πόσα πράγματα γνώριζε για την Κύπρο, το πόσο τον είχαν απασχολήσει οι δραματικές περιπέτειες του λαού μας, ιδιαίτερα εκείνη στην οποία ρίχτηκε το 64.

Είχε φάξει λοιπόν και βρήκε βιβλία ιστορικά για την Κύπρο, για την αρχαιότητα και για τα μεσαιωνικά χρόνια, ήρθε αντιμέτωπος με το συνεχές σταύρωμα του λαού μας και βρήκε με τον δικό του ανεπανάληπτο τρόπο θέση κι έμπασε το νησί στο μυθιστόρημα του "Καταδικασμένος σε θάνατο" που κυκλοφόρησε το 1965.

Στην αφιέρωση που μας έκανε σε μένο το βιβλίο ο Αραγιόν έγραψε:

"Μέσα σ' αυτό το βιβλίο η Κύπρος δεν πιάνει παρά μια μικρή θέση, τόσο μικρή όση και μέσα στην Μεσόγειο. Μια τέτοια όμως ακριβώς θέση κατέχει και στο κορμί του ανθρώπου η καρδιά, πάλι κυπά εν τούτοις γεμάτη φλόγα".

Υπάρχει στο βιβλίο αυτό η μορφή ενός σταυροφόρου, κάποιου Έρικ Εζεγιοντ, που δεν είχε προφτάσει να πάει στους Αγίους Τόπους γιατί μια θύελλα έριξε το καράβι του στην Πάφο. Εκεί στην Πάφο αρρώστησε και πέθανε μια ζεστή μέρα του Ιούλη και θάφτηκε στο εμιλησάνι της Αγίας Σολωμονής και η γη η κυπρίνη, που τούχε η παράδοση να ξερνά το πρώτα ξένα σάβανα δέχτηκε τον Έρικ στα σπλάχνα της. Έτσι περίπου τρέχει η αφήγηση του Αραγιόν και προσθέτει:

"Έτσι ήρθε να τελειώσει την ζωή του αυτός, που τον τρέλλανε η μουσική, στην πόλη όπου η Αφροδίτη είχε βγει από τους αφρούς της θάλασσας. Άραγε θαρνιόταν τα δικά μας ανάξια κορμιά η φιλόξενη γη της Αφροδίτης;"

Όταν το Νιόμβρη του 1981 ξαναγούσαμε τον Αραγιόν στην Πάφο μας επανέλαβε την μύθο του Έρικ λέγοντας μας ταυτόχρονα πως η

ομορφιά που αντιβρυζε ξεπερνούσε εκείνο που είχε πλάσει με την φαντασία του.

Στο μήνυμα του, που θα μας έδινε και που θα διαβάζονταν στην μεγάλη συγκέντρωση για τον Αφοπλισμό θάλεγε:

"Κι'ας είναι τούτη η χώρα ένα νησί που το νανουρίζει το φως και η ειρήνη".

Σε μια παλαιότερη του επιστολή ημερομηνίας 20/3/1970, που μας την έστειλε ύστερα από παράκληση να μας δώσει κάτι για την εφημερίδα "Δημοκρατία", που κυκλοφόρησε τότε απογευματινή ο Αραγιόν είχε και τούτα να μας πει για την Κύπρο.

"Ντρέπομαι να σας στείλω κάτι πρόχειρο. Λάγια καλό για παράδειγμα για την Κύπρο ή κανένα άρθρο για τον αντίχτυπο που ένωσα σχετικά με την πατρίδα σας, που βρίσκεται σ' ένα μυθιστόρημα ήδη παλιό για μένα. Ίδιως γιατί τα τελευταία νέα της χώρας σας με κάνουν να φοβάμε για προσεχή σοβαρά γεγονότα. Μπορεί κανείς σε μια τέτοια στιγμή να γράφει στην τύχη, να κάνει φιλολογία πάνω σ'ένα δυσυχισμένο λαό, πληγωμένο, χτυπημένο από τις φιλοδοξίες των γειτόνων του ή από δυνάμεις ισχυρές, μεγαλύτερες. Βλέπετε τι γίνεται στην Ελλάδα, θεός να σας φυλάει. Κι'αυτό σε μια στιγμή όπου τα καλύτερα στοιχεία της κλεισμένα στις φυλακές βασανίζονται, σιοπώνονται".

... Αποχαιρετώντας τον μεγάλο φίλο του ο Γιάννης Ρίτσος που δεν δίστασε κάποτε ο Αραγιόν να τον αποκαλέσει τον "μεγαλύτερο ζώντα ποιητή", επεσήμανε μια από τις κυριότερες πτυχές του χαρακτήρα του. Την αγάπη του προς τους συναδέλφους τους για τους οποίους είχε πάντα κάτι το καλό να πει, να τους επαινέσει, με τους οποίους ήταν πάντα έτοιμος να χαρεί ένα καλό στίχο. Το ίδιο όπως πάλευε πάντα για τους νέους και στιγμάτιζε την στέγνα που υπάρχει πολλές φορές στην καρδιά κυρίως των κριτικών.

Υπάρχει πράγματι ένας ανεπανάληπτος πλούτος στο έργο και την ζωή αυτού του κορυφαίου ποιέφυγε, αυτού που "βίωσε την αιωνιότητα" κι'ας ευχηθούμε ότι η έμρηξη του ενδιαφέροντος γύρω από το έργο του θ'απλώσει και στα ελληνικά ειδοτικά.